

Eleştirel Bölgeselcilik Kapsamında Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin Analizi

The Analysis of the Aga Khan Awards for Architecture within the Scope of Critical Regionalism

Emine YILDIZ KUYRUKÇU¹
Havva ÖZKAN²

¹Konya Teknik Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Mimarlık Anabilim Dalı, Konya, Türkiye
²Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık
ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık
Bölümü, Konya, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 26.01.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 10.03.2023
Yayın Tarihi/Publication Date: 30.03.2023

Corresponding Author:
Emine YILDIZ KUYRUKÇU
E-mail: eykuyrukcu@ktun.edu.tr

Cite this article as: Yıldız Kuyrukçu, E., & Özkan, H. (2023). The analysis of the Aga Khan Awards for architecture within the scope of critical regionalism. *PLANARCH - Design and Planning Research*, 7(1), 19-33.

ÖZ

Mimarlıkta bölgeselci yaklaşım, yerel kültür, iklim, topoğrafya, yerel malzeme ve yapım tekniği gibi bölgeye ait verileri ön planda tutan kimlik odaklı bir söylemdir. Yerel mimarlıkta tasarımın söz konusu olduğu yer'e ait fiziki, sosyal, kültürel bileşenler mimari tasarım için temel veri kaynağıdır. Geleneksel dönemlerde insanın yaşam kültürü, faaliyetleri ve üretimi yerle birliktedir. Ancak Sanayi Devrimiyle üretim biçimlerinin yer'den tümüyle kopması modernleşme sürecini başlatmış olup zaman ve mekân kavramı adeta yok olmuştur. Bu durum İslam ülkelerinde hem aydınlar hem de bilinçli mimarlar arasında bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Bu bilinçle ortaya çıkan Ağa Han Mimarlık Ödülleri yerel kültür ve yerel mimarlık bilinciyle 1977'den günümüze kadar varlığını devam ettiren prestijli bir ödüldür. Bu çalışmada Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin yer, yerel ve teknoloji ile ilişkisini Eleştirel Bölgeselcilik kapsamında analiz etmek hedeflenmiştir. Çalışmada merak edilen Ağa Han Mimarlık ödülleri verilirken hangi yer'e özgü tasarım kriterlerinin ön planda olduğu ve son dönemde Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin teknoloji ile olan mesafesidir. Bu amaçla çalışmada metot olarak Kenneth Frampton'ın 1987'lerde söylemleştirdiği on madde yorumlanarak mimari tasarımda yer'e özgü tasarımın kriterleri belirlenmiş ve bu kriterler kapsamında seçilen Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların yer ile ilişkisi analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağa Han Mimarlık Ödülleri, bölgeselcilik, eleştirel bölgeselcilik, yerellik, teknoloji

ABSTRACT

The regionalist approach in architecture is a discourse focused on identity that gives priority to regional data such as local culture, climate, topographical data, local materials, and construction techniques. In local architecture, the physical, social, and cultural components of the place where the design is concerned are the main source of data for architectural design. In traditional times, the culture, activities, and production of human life are together with the place. However, with the industrial revolution, the complete detachment of production methods from the ground started the modernization process and the concepts of time and space disappeared. This situation caused a reaction from intellectuals and conscious architects in Islamic countries. The Aga Khan Award for Architecture, which came about because of this awareness of local culture and local architecture, is a prestigious award that has been in existence since 1977. In this study, the aim is to analyze the relationship between the Aga Khan Award for Architecture and place, local and technology within the context of Critical Regionalism. What is curious about the study is which site-specific design criteria are at the forefront when the Aga Khan Award for Architecture is given, and its distance from technology in the last period. For this purpose, the keywords (criteria) were determined by interpreting the ten items that Kenneth Frampton discoursed in 1987 as a method, and the relationship of the Aga Khan Award of Architecture selected within the scope of these criteria with place was analyzed.

Keywords: Aga Khan Award for Architecture, critical regionalism, locality, regionalism, technology

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

"Bölge" kelime anlamı olarak, belirli nitelikler bakımından ortak özelliklere sahip yerleri kapsamaktadır. Bölgenin özellikleri açıklanırken yakın çevresi ve anlatılmak istenen yerin özgün nitelikleri

belirtilmektedir. Kültürel ve fiziksel özellikler yer yüzünde tanımlı bir alanı tanımlamak için kullanılabilir. Yer kavramı, konum kelimesine karşılık gelen Latince kökenli "Locus" kelimesinden türemiş olup, "yerin ruhu," "yerel mimari," ve "yerel sivil bilinç" gibi kavramlarla ilişkilidir.

"Bölgesel" kelimesi ise kavram olarak, belli bir bölge ile ilgili veya bir bölgeye özgü olmak anlamlarını taşır (Hasol, 2002). Bölgeselci mimarlık; bir bölgenin yere özgü kültür, topoğrafya, iklim, malzeme, işçilik ve yapım tekniklerini kullanarak tasarımı yapılmıştır. Bölgeselci yaklaşımda amaç; kimlik yaratmak ya da kimliği güçlendirmeyi sağlamaktır. Bölgeselci mimarlıkta amaçlanan, yerel özellikler ile yeni arasında bir bağ kurma isteğidir (Özkan, 1985). Kuala Lumpur'daki Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin ilk seminerinde, mimarlık ve kimlik konusunun, birbirinden ayıramaz kavramlar olduğunu ifade etmiştir. Coğrafi bölge, bir toplumun çevresel ve kültürel yönlerini ifade eder. Kültür, o bölgede yaşayanların yaşam biçimlerini örf adet ve geleneklerini ifade ederken; doğal çevre ise, o bölgedeki iklimsel veriler ve topografyayı içerir. Modern mimarinin dünyanın her yerinde yaygınlaştırdığı evrensel tek tip diline karşı ana hareketin bölgeselcilik olduğu belirtilir. Bölgeye bağlı mimari tasarımı geliştirme yönünde ortaya çıkmış olan "bölgeselcilik" fikri, "yer'in" verilerinden hareketle kültür, iklim, topoğrafya ve malzeme gibi bölge odaklı kaynakların birleşimi bir mimari tasarımı hedefler.

20. yüzyılda modernizm ile birlikte, mimarlığın "yer" ve "yerel" ile olan ilişkisi kopmuş ve mimarlık bölgeselcilikten uzaklaşmıştır. Mimarlığın bu süreçte evrenselleşmesinin engellenme çabası "Eleştirel Bölgeselcilik (Critical Regionalism)" kavramının oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1940'lı yıllarda ortaya çıkan bölgeselcilik anlayışına, "eleştirel" bir bakış açısının gelişmesine zemin hazırlayan kişi, Levis Mumford'dur. 1940'lı yılların sonlarına doğru modernizme karşı eleştiriler başlamıştır. Levis Mumford modern harekete "karşı seslerden" biri olup "Skyline Makalesi'nde," 1930'ların "uluslararası stil"ine karşı modernizmin yerli ve insanlı biçimi olarak nitelediği "bölgesel stili" önermektedir. Mumford, "dönemün probleminin, aynı anda hem evrensel hem bölgeselin, kozmopolit ve yerelin, mekanik ve insana ait olanın dengede tutulması ve evrensel kuralları sindirdikten sonra bütün bunları insanın isteklerine, doğaya, iklime, bitki örtüsüne ve topografyaya bağdaştırmak olarak tanımlamıştır" (Canizaro, 2007). Mumford bu sözlerle eleştirel bölgeselciliğin temellerini atmıştır (Yıldız Kuyrukçu, 2018).

Lefavre ve Tzonis 1981'deki "the Grid and the Pathway" adlı makalelerinde "Eleştirel Bölgeselcilik" kavramını ilk kez kullanmışlardır (Tzonis & Lefavre, 1985). Tzonis ve Lefavre söylemlerini, "Eleştirel Bölgeselcilik" olarak adlandırmalarına gerekçe olarak, 1980'lerde çok popüler olan modern-post modern kıyaslamasının dışında kalarak, o günler için daha zorunlu bir konu olduğunu düşündükleri tarihle de ilişki kuran "Bölgeselcilik" kavramından yola çıktıklarını belirtirler. "Bölgeselcilik"i daha önceki "duygusal," "zararlı" ve "irrasyonel" kullanımından ayırt etmek için başına Kant'ın tartıştığı bir kavram olan "Eleştirel"i getirdiklerini de eklerler. Tzonis ve Lefavre, ilk olarak "Bölgeselcilik" yerine, "Gerçekçilik" kavramını kullanmayı denediklerini, belirli bir yere ait olanın aranması için daha uygun bir kavram gibi gözüktüğüne, daha çok bilinen ve yaygın olan "Bölgeselcilik" in baskısına direnemeyip, etimolojik açıdan daha uygun olabilecek olan "Eleştirel Gerçekçilik" ifadesinden vazgeçerek "Eleştirel Bölgeselcilik"i kullandıklarını belirtirler (Tzonis, 2003).

Tzonis ve Lefavre'den sonra Eleştirel bölgeselcilik kavramını geliştirip yaygınlaşmasını sağlayan kişi ise "Kenneth Frampton"

olmuştur. Kenneth Frampton, eleştirel bölgeselciliği bir üslup olarak ele almayı, bu kavramın farklı bölgelerde ve toplumlarda ortaya çıkardığı mimari yaklaşımları açıklamaya çalışmıştır (Frampton, 1992).

Frampton'a (1996) göre eleştirel bölgeselci yaklaşım, iklim, ışık gibi bölgesel nitelikleri, kültüre ilişkin verileri, mimarlığın tektonik ifadesi ile birleştirmiş, sahnesel olmayan, insanın algılayabildiği ve hissedebildiği, bulunduğu yere ait bir mimarlık önerisinde bulunur.

Eleştirel Bölgeselciliğe benzer şekilde modern mimarinin tek tipleşmesine karşı olarak çıkan Ağa Han Mimarlık Ödülleri de yerel mimariden bağımsız, coğrafi, iklimsel, kültürel bağlılık düşüncesiz yapılan tasarımı reddeder. Bu bilinçle ortaya çıkan Ağa Han Mimarlık Ödülleri yer ve yerellik odaklı bir yaklaşım olup, 1977 yılından bu yana her üç yılda bir, İslam kültürünü başarıyla yorumlayan çağdaş tasarım, sosyal konut, toplumsal gelişim, restorasyon, yeniden kullanım ve bölgesel koruma projelerini kapsayan mimarlık ürünlerine verilmektedir.

Çalışmada merak edilen 2000 sonrası Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin yer ile ilişkisi ve bu ödüller verilirken hangi yer'e özgü mimari tasarım kriterlerinin ön planda olduğudur. Ayrıca son dönem Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin teknolojiye durduğu mesafe çalışmanın bir diğer tartışma konusudur. Çünkü genel kanı yerellik odaklı çıkan Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin günümüze gelen süreçte teknoloji ile kurduğu bağın geliştiği yönündedir. Bu çalışmada bu genel kanıyı tespit amaçlı bu yapıların yer ile ilişkisi analizine ek olarak teknoloji ile mesafeleri de sorgulanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada amaç Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların yer ile ilişkisini analiz etmek ve bu yapıların ödül almasında etken olan öncelikli yer'e özgü tasarım ölçütlerini belirlemektir. Bu amaçla Yıldız Kuyrukçu (2018) "*Mimari Tasarımda Eleştirel Bölgeselci Yaklaşımın Gelişim Süreci: Kenneth Frampton İlkeleri Bağlamında Bir Değerlendirme*" adlı doktora çalışmasında belirlenen yer'e özgü tasarım kriterlerinden yararlanılmıştır. Yıldız Kuyrukçu (2018), doktora çalışmasında yer'e özgü tasarım kriterlerini belirlerken kavramsal altyapısını Kenneth Frampton'ın 1987 yılında en son ortaya koyduğu "Bölgeselci Mimarlık için On Nokta" adlı on adet manifesto niteliğindeki maddelere dayandırmıştır.

"Eleştirel Bölgeselcilik"i, Tzonis ve Lefavre'den alarak yaygınlaştıran Frampton, "Eleştirel Bölgeselcilik" i açıklamak için, manifesto niteliğinde ilkeler ortaya koymuş; bu ilkelerin ilkinin 1983 yılında "*Mimari Direniş için Altı Nokta*" (*Towards a Critical Regionalism: Six Points For an Architecture of Resistance*) başlığı altında toplamış, ikincisini ise 1987 yılında, 1983 yılında ortaya koyduğu bu altı ilkedeki yola çıkarak "*Bölgeselci Mimarlık için On Nokta: Geçici Bir Polemik*" başlığı altında geliştirmiştir (Frampton, 1987).

"*Bölgeselci Mimarlık için On Nokta: Geçici Bir Polemik*" başlıklı maddeler Frampton'un bu konu ile ilgili en kapsamlı fikirlerini içerir.

1. Eleştirel Bölgeselcilik ve Geleneksel Form (*Critical Regionalism and Vernacular Form*)
2. Modern Hareket (*The Modern Movement*)
3. Efsane ve Bölgenin Gerçekliği (*The Myth and the Reality of the Region*)
4. Bilgi ve Deneyim (*Information and Experience*)
5. Mekân/Yer (*Space/Place*)
6. Tipoloji/Topografya (*Typology/Topography*)

Tablo 1. <i>Bir mimari Ürünü Eleştirel Rejyonalist-o yer'e (Bölgeye) Ait Adlandırmanın Tasarım Kriterleri (Yıldız Kuyrukçu, 2018)</i>	
A-Çevre Doğa İlişkisi	
• A.1. Arazinin topoğrafik yapısına uyum	
• A.2. Doğaya saygılı yaklaşım	
• A.3. Doğal aydınlatma/gün ışığının dikkate alınması	
• A.4. İklim verilerinin dikkate alınması	
• A.5. Yapının rengi ve dokusuyla birlikte çevre dokusuyla uyumlu olması	
B-Biçim	
• B.1. Yerel mimari elemanlarının kullanımı	
• B.2. Yerel yapım tekniklerinin kullanımı	
• B.3. Yerel işçiliğin kullanımı	
• B.4. Yerel kültürün kullanımı	
C-Malzeme	
• C.1. Yerel malzemenin kullanımı	
• C.2. Dokunsal olma	
D-Ölçek	
• D.1. Yapının insan ölçeğine yakınlığı	
• D.2. Yapının çevredeki yapıların ölçeğine uyumu	

7. Arkitektelik/Sinografik (*Architectonic/Scenographic*)
8. Yapay/Doğal (*Artificial/Natural*)
9. Görsel/Dokunsal (*Visual/Tactile*)
10. Post Modernizm ve Bölgeselcilik (*Post-Modernism and Regionalism: A Summation*)

Yıldız Kuyrukçu (2018) Frampton'ın (1987) on maddesini analiz etmiş ve bir mimari ürünün "eleştirel rejyonalist-o yer'e (bölgeye) ait" olarak adlandırmanın evrensel tasarım kriterlerini "topografyaya uyum," "doğaya saygılı yaklaşım," "doğal aydınlatmanın kullanımı," "iklim verilerinin dikkate alma," "yapının rengi ve dokusuyla birlikte çevre dokusuyla uyumlu olması," "yerel mimari elemanların kullanımı," "yerel yapım tekniğinin kullanımı," "yerel işçiliğin kullanımı," "yerel kültürün kullanımı," "yerel malzemenin kullanımı," "dokunsal olma," "yapının insan ölçeğine yakınlığı," "yapının çevredeki yapıların ölçeğine uyumu" olarak belirlemiştir. Ayrıca bu kriterleri ilişkileri bakımından; "çevre-doğa ilişkisi," "biçim," "malzeme" ve "ölçek" olmak üzere dört grup şeklinde gruplamıştır (Yıldız Kuyrukçu, 2018) (Tablo 1).

Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin yer ile ilişkisini analiz etmek ve bu yapıların teknoloji ile ilişkisini anlamak amaçlı çalışma kapsamında Yıldız Kuyrukçu (2018)'den yararlanılarak belirlenen kriterler tablo haline getirilmiş ve seçilen Ağa Han Ödüllü mimari tasarım projeleri bu kriterler tablosundaki her bir kriteri içerme durumu ve teknolojiyle ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir (Tablo 2).

Alan çalışmasında ise güncel olması nedeniyle 2000 sonrasında günümüze kadar olan süreçteki her ödül döngüsünden bir Ağa Han Ödüllü yapı olmak üzere; B2 Evi, Hollanda Büyükelçiliği, İpekyol Tekstil Fabrikası, Altach Müslüman Mezarlığı, Issam Faras Enstitüsü, Filistin Müzesi seçilmiştir. Seçilen her bir Ağa Han Mimarlık ödüllü yapının mimari tasarım süreci, jüri raporları, proje dokümanları okunarak; projeler fiziksel, mekânsal, bağlamsal olarak değerlendirilmiş ve çalışma kapsamında belirlenen kriterleri içerme durumuna göre analiz edilmiştir. Buna göre, her bir Ağa Han Ödüllü yapı tasarım yaklaşımının kriteri içerdiği durumda "√"(var), çeşitli koşulları sağladığı ancak kritere yönelik doğrudan tanımlar içermediği durumda "kısmen," tasarım kriterine yönelik hiçbir karar içermiyorsa "-" (yok) işaretleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca yapıların teknoloji ile kurduğu ilişkide değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre genel olarak hangi kriterlerin Ağa Han ödüllü yapılarda öncelikli olarak rastlandığı ve bu yapıların teknoloji ile kurduğu ilişki tespit edilmiştir.

Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'le İlişkisinin Analizi

Ağa Han Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesi

Bu çalışmada amaç Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların yer ile ilişkisini analiz etmek ve bu yapıların ödül almasında etken olan öncelikli yer'e özgü tasarım ölçütlerini belirlemektir. Ayrıca bu yapıların yıllar içerisindeki teknoloji ile mesafelerini tespit etmek çalışmanın bir diğer amacıdır. Bu amaçla alan çalışmasında güncel olması nedeniyle 2000-2022 Ağa Han Ödül döneminde her ödül döngüsünden bir adet olmak üzere toplam altı adet mimari tasarım projesi seçilmiştir. Öncelikle bu yapıların mimari tasarım süreçleri, jüri raporları, proje dokümanları okunarak; projeler fiziksel, mekânsal ve bağlamsal olarak değerlendirilmiş yer'e özgü nitelikleri belirlenmiştir. Sonrasında çalışma kapsamında belirlenen kriterlerin öncelik sırasını tespit amaçlı kriterler tablo haline getirilmiş ve seçilen altı adet Ağa Han Ödüllü mimari tasarım projesi bu kriterler tablosundaki her bir kriteri içerme durumuna göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda yapıların

Tablo 2. <i>Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer ve Teknoloji ile İlişkisini Analiz İçin Belirlenen Kriterler</i>				
Yapı'nın Yer ile İlişkisi				
A-Çevre-Doğa İlişkisi	B-Biçim	C-Malzeme	D-Ölçek	E-Yapının Teknoloji ile İlişkisi
A.1. Arazinin topoğrafik yapısına uyum	B.1. Yerel mimari elemanlarının kullanımı	C.1. Yerel malzemenin kullanımı	D.1. Yapının insan ölçeğine yakınlığı	E.1. Yenilikçi malzeme kullanımı
A.2. Doğaya saygılı yaklaşım	B.2. Yerel yapım tekniklerinin kullanımı	C.2. Dokunsal olma	D.2. Yapının çevredeki yapıların ölçeğine uyumu	E.2. Yenilikçi strüktür
A.3. Doğal aydınlatma/gün ışığının dikkate alınması	B.3. Yerel işçiliğin kullanımı			E.3. Akılla bina sistemleri (iklim, enerji verimliliği, ısıtma, havalandırma, ışık, akustik)
A.4. İklim verilerinin dikkate alınması	B.4. Yerel kültürün kullanımı			E.4. Bilgisayar teknolojilerinin kullanımı
A.5. Yapının rengi ve dokusuyla birlikte çevre dokusuyla uyumlu olması				

Şekil 1a, b.

B2 Evi'nin Genel Görünümü (Emden, 2021a).

tasarımında sık rastlanan öncelikli kriterler ve teknolojinin bu yapılarda kullanım durumu belirlenmiştir.

B2 Evi'nin Yer'e Özgü Mimari Özellikleri

B2 Evi 2002–2004 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsünde yer alan, mimar Han Tümertekin tarafından Süha Bilal ve Selman isimli iki kardeşin yazlık evi olarak, 400 m² bir alanda tasarlanmış bir yapıdır. B2 Evi; Çanakkale'nin Büyükhüsün Köyü'nde sakin ve doğa ile iç içe bir yerde, köyün özgün peyzajını ve manzarasını kullanarak tasarlanmış, yapımı 2001 yılında tamamlanmıştır. B2 Evi tasarlanırken bulunduğu “yer”in coğrafi verileri dikkate alınmıştır. Yapı bu ilkeler doğrultusunda eğimli bir araziye kurulmuş bir yazlık ev olmaktan çıkarak, bulunduğu toprakların geçmişini ve kültürünü yansıtan bir mimari ürüne dönüşmüştür (Özkan, 2022) (Şekil 1a, b).

Topoğrafyanın eğimine uygun olarak konumlandırılan ev sade ve minimalist bir formdadır. Yalın kare prizma formuyla ve modern tasarımı ile çevredeki geleneksel köy evlerinden mimari olarak farklı bir dil ortaya koymaktadır. Ancak köy evlerinden tamamen kopuk bir mimarisi bulunmamaktadır. Evin yapımında yerel malzemeler ve yerel yapım teknikleri kullanılmış ve böylece köy mimarisi ile ortak bir dil oluşturulmuştur (Şekil 2a, b).

B2 Evi'nin sade formu hem strüktürde hem de iç mekân tasarımında devamlılık göstermektedir. Yapı zemin+1 şekilde yerden yükseltilmiştir. Zemin katında büyük bir oturma odası, üst katta ise iki adet yatak odası bulunacak şekilde bir tasarıma sahiptir. Katlar arası sirkülasyon için yapının dışına konumlandırılmış bir merdiven tercih edilmiştir. Yapının mekânsal örgütlenmesi genel olarak yarı-açık mekanlar oluşturarak ve bu mekanlara temel ihtiyaçların giderilmesi için gerekli hacimleri konumlandırılması

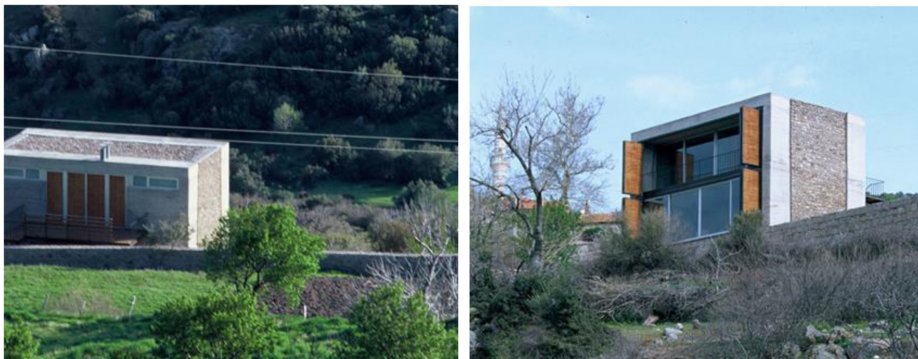
ile gerçekleştirilmiştir. Sade ve anlaşılır bir fonksiyon izlenmiştir (Şekil 3a, b).

B2 Evi'nin çevresi ile kurduğu sağlam ilişki tasarıma özgünlük katmaktadır. Bulunduğu “yer”e ait olma hedefindeki B2 Evi, oluşturulduğu arazinin doğası ve bitki örtüsü ile bütünleşmektedir. Yapıda kullanılan büyük pencereler manzara deneyimine imkân vermekte ve doğal ışıktan fayda sağlamaktadır (Şekil 4a, b). Yapı, mimarisi ile kullanıcıların yalnızca doğayı ve doğa manzarasını izlemesini değil, onların doğanın bir parçası olmasını sağlama hedefindedir. Topoğrafyanın sağladığı eğim üzerine kurulan yapının, yerel köy evleri gibi çevresi duvarlar ile örülmemiştir. Bu sayede yapının çevresi ile doğrudan ilişki içerisinde olması sağlanmış, evin dış dünya ile etkileşimi güçlü ve geçirgen tutulmuştur.

Yapıyı oluşturan sade tasarım anlayışı, strüktürde de devamlılık göstermiştir. Yerel teknoloji ve yerel malzemeler ile inşa edilmiştir. Binanın doğu ve batı cepheleri yığma taş duvarı çevreleyen iki betonarme yapı elemanından oluşmaktadır. Bu taşıyıcı sistem kurgusu çatı seviyesine kadar devam ederek süreklilik sağlamıştır (Şekil 5a, b). B2 evi konumu itibarıyla yamaçta yer alan köylerden daha alçaktadır. Bu durum çatının kolay algılanmasını ve çatı tasarımının önem kazanmasını sağlamaktadır. Yapının tasarımı yapılırken merdiven, evin dışında konumlandırılmıştır. Bunun sonucunda iç mekânın boşluklu olması durumu taşıyıcılara müdahale gerektirmiştir. Taşıyıcılar köşeye çekilerek tek seferde dokuz metrelik açıklık geçilmiştir (Özkan, 2022).

Hollanda Elçiliği'nin Yer'e Özgü Mimari Özellikleri

Hollanda Elçiliği 2005–2007 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsünde ödül almış bir yapıdır. Hollanda Kraliyet Büyükelçiliği

Şekil 2a, b.

B2 Evi'nin Topoğrafyayla Uyumunu (Emden, 2021a).

Şekil 3a, b.
B2 Evi İç Mekanından Görüntüler (Emden, 2021a).

kompleksi, yoğun bir okaliptüs korusu içinde, Addis Ababa'nın güney eteklerinde kentsel yayılmanın ortasında 55,000 m² alanda tasarlanmıştır.

Tasarıma başlayan mimarlar Dick Van Gameren ve Bjarne Mastenbroek'in yol gösterici ilkesi, çalışan bir elçiliğin işlevsel gereksinimlerini ele alırken arazi topografyasını korumak ve bunlara saygı duymak olmuştur. Mevcut kontur çizgilerini korumaya, bitki

örtüsünü ve doğal yaşamı rahatsız etmemeye özen göstermişlerdir (Şekil 6a, b).

Hollandalı mimarlar tasarıma başlarken "Binalar bizim için çevre ve peyzajdan daha az önemliydi, çünkü peyzaj (doğal çevre) ev sahibidir, bina konuktur" görüşünden yola çıkarak çok sade bir düzende tasarım oluşturulmuştur. Yapı, Etiyopya'daki doğa ve bitki örtüsüne duyarlı bir yaklaşım oluşturma amacındadır. Yatay

Şekil 4a, b.
B2 Evi Doğal Işık Kullanımı ve Manzara Deneyimi (Emden, 2021a).

Şekil 5a, b.
B2 Evi Yerel Malzeme Kullanımı ve Yığma Taş Sistemi (Emden, 2021a).

Şekil 6a, b.
Hollanda Elçiliği'nin Genel Görünümü ve Topoğrafyayla Uyumu (Richters, 2021).

yönde uzatılmış formda olan ana bina, doğu-batı eksenini boyunca eğimli araziye kesmektedir. Bu sayede insan ölçeğine uygun, bir tasarım oluşturulmuştur. Bina araba yolu ile iki kısma ayrılmış olup, büyükelçilik konutu ve konsolosluk yapısından oluşmaktadır (Şekil 7a, b).

Yapıda Etiyopya'da yaygın olarak bulunan ve tek yerel inşaat malzemesi toprakla aynı kırmızı renkte işlenmemiş beton kullanılmıştır. İç kaplamalar Etiyopya taşı ve ahşap ile tasarlanmıştır. Duvarlar, zeminler ve tavanlar, Etiyopya toprağı ile aynı kırmızı rengine sahiptir. Etiyopya'nın kayalara oyulmuş yerel mimarisini anımsatan mağara benzeri bir etki yaratmaktadır (Şekil 8a, b).

Doğal ışık bu projede son derece önemli bir tasarım verisidir. Dik-katli bir şekilde boyutlandırılmış pencere, teras ve derin tavan pencereleri, doğrudan gün ışığı almaktadır. Ayrıca manzaraya yönelim yapı tasarımında önemli bir faktördür. Yapı bulunduğu "yer" in topoğrafyasıyla bütünleşmiştir. Yapı doğayla bütünleşme, yerel malzemeyi yorumlayarak kullanma gibi tasarım ilkeleri

bakımından zengin bir mimari duyarlılığa sahiptir (Özkan, 2022) (Şekil 9a, b).

İpekyol Tekstil Fabrikası'nın Yer'e Özgü Mimari Özellikleri

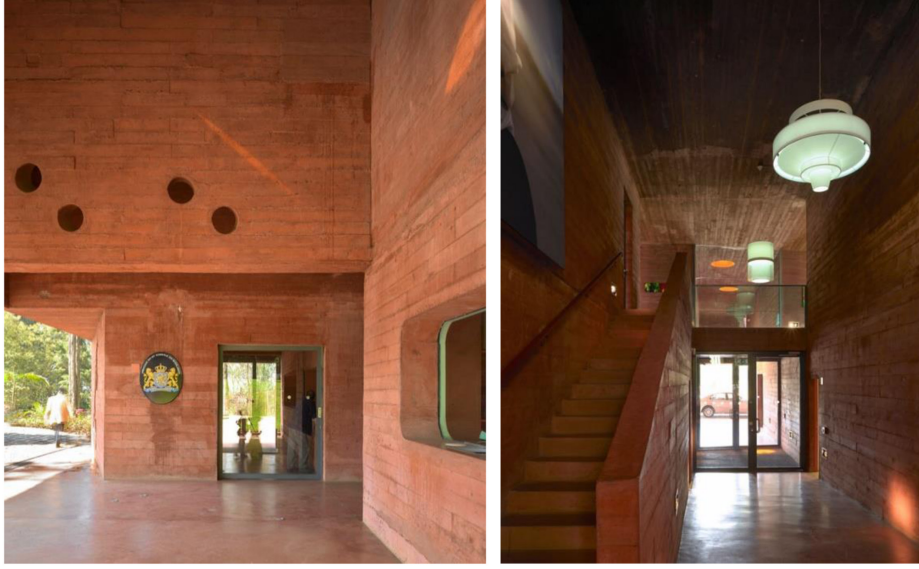
İpekyol Tekstil Fabrikası 2008-2010 Ağa Han Mimarlık ödül dön-güsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Mimar Emre Arolat tarafından 20,000 m² alanda Edirne'de tasarlanmıştır. 2006 yılında inşası tamamlanmış olup tekstil üretimi için özel olarak tasarlanmış bir tesistir. Uzun ince formda düz bir araziye yatay yerleşim yapılmıştır (Şekil 10).

İpekyol Tekstil Fabrikası yenilikçi ve çağdaş tasarımı ile U şeklinde bir forma sahiptir. Tasarımda sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda azaltılmış enerji tüketimi ve geliştirilmiş ısı performans üzerine odaklanılmıştır. Yapının ana bileşenlerini, betonarme düşey taşıyıcılar üzerine çelik strüktürlü hafif örtü ve cepheledeki kaset sistemi oluşturmaktadır (Şekil 11a, b).

Şekil 7a, b.
Hollanda Elçiliği'nin Peyzajla Uyumu ve İnsan Ölçeği İlişkisi (Richters, 2021).

Şekil 8a, b.
Hollanda Elçiliği Yerel Malzeme Kullanımı (Richters, 2021).

Şekil 9a, b.
Hollanda Elçiliği'nin Doğal Işık Kullanımı ve Doğayla Uyumu (Richters, 2021).

Şekil 10.
İpekoy Tekstil Fabrikası'nın Genel Görünümü (Emden, 2021b).

Şekil 11a, b.
Ipekyol Tekstil Fabrikası'nın Cephe Tasarımı (Emden, 2021b).

Yapıda yüksek tavanlı ve iç avlulu çözümlerle gün ışığından ve doğal havalandırmadan azami fayda sağlanmıştır. Şeffaf çerçeveler ile mekânsal bir bütünlük ve süreklilik sağlanmıştır. Yapı içerisinde peyzaj ve doğal ışık kullanılarak rekreasyon alanları oluşturulmuştur (Şekil 12a, b). İşlevsel verimlilik, kullanıcı odaklı tasarım ile birleştirilerek çalışma alanları keyifli bir hale getirilmiştir.

Müslüman Mezarlığı'nın Yer'e Özgü Mimari Özellikleri

Müslüman mezarlığı, Avusturya'da bulunan 2011–2013 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Yapının tasarım sanatçısı Azra Aksamija ve mimarı Bernardo Bader'dir. 8,415 m² alanda tasarlanan yapının inşası 2011 yılında tamamlanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında yoğun işçi göçü yaşanmış ve gelen işçiler burayı kendilerine yurt edinmiştir. Bu doğrultuda

Müslüman nüfusun artmasıyla bölgede Müslüman kültürü yayılmaya başlamıştır. Bireyler yaşamları son bulduğunda, kendi dininin getirdiği esaslar doğrultusunda defnedilmek istemiştir. Müslüman mezarlığı bu istek ve ihtiyaç doğrultusunda oluşturulmuştur.

2003 yılında Avusturya'da yaşayan Müslümanlar için ikinci bir mezarlık oluşturulması fikri kabul görmüştür. Değerlendirmeler sonucunda, tasarımın ana hedefi İslam dininin getirdiği tevazu gereği faydacı, sade ve bilinçli olarak seçilen semboller ile çevredeki peyzajla bütünleşen açık ve düzenli bir tesis inşa etmek olmuştur (Şekil 13a, b).

Mimar, tasarıma başlarken ilhamını cennet bahçelerinden aldığını söylemiştir. Yapı bahçesi oluşturulurken duvarlarla çevredeki boş araziden ayrılmıştır. Ancak duvar boyutları düşük tutularak yapının çevre doku ile bütünlük göstermesine dikkat edilmiştir. Dış avluda kullanılan duvarlar iç avluda da devamlılık göstermiş olup

Şekil 12a, b.
Ipekyol Tekstil Fabrikası'nın Peyzaj ve Doğal Işık Kullanımı (Emden, 2021b).

Şekil 13a, b.

Müslüman Mezarlığı'nın Genel Görünümü ve Topoğrafyaya Yerleşimi (Lins, 2021; Bereuter, 2021a).

mekânsal süreklilik ve malzeme sürekliliği sağlanmıştır. Yapıda kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan beş adet mezar odası, toplanma odası, dua odası ve abdest odaları bulunmaktadır (Şekil 14a, b).

Mezarlığın ana girişi dış duvarla bağlantılı olacak şekilde tasarlanmıştır. Ziyaretçiler cemaat mekânında, girişte duvar içerisine yerleştirilmiş aralıktaki bulunan meşe ağacından yapılmış sekizgen yıldızlardan oluşan geometrik İslami desenlerdeki ahşap kafeslerle karşılaşmaktadır. İslam dininde Allah her şeyin üstünde sayıldığı için herhangi bir resim veya figür tasvir edilmemiştir. Yapı genel olarak sade bir iç mekân kurgusuyla İslam kültürüne yakınlık göstermektedir. Kullanılan süslemelerde Allah'ın bağışlayıcılığı ifade edilmiştir (Şekil 15a, b).

Dua odasında yerel biçim ve malzeme özellikleri başarılı bir şekilde birleştirilerek yerel kültüre atıfta bulunmaktadır. Kible ve mihrap, ahşap padavra adı verilen bölgede üretilen yerel yapı malzemesi kullanılarak oluşturulmuştur. İslam kültürünün sembolleri ve üç boyutlu figürleri iç mekân süslemeleri olarak kullanılmıştır. Mihrap geleneksel cami mimarisine uyumlu olarak konumlandırılmıştır (Şekil 16a, b)

Dua odasında ahşap padavralar pencereye dik açılı olarak yerleştirilmiştir. Bu şekilde yapılan uygulama ile yapı içerisinde dış mekânı algılama imkânı tanınmış ve manzara etkisi yaratılmıştır. Padavralar güneşe karşı korumada ışık kırıcı olarak kullanılmasının yanında ölüm sonrasında açılacak bir kapı hissi uyandırmaktadır (Özkan, 2022).

Tasarımda etkili olan mimar Bader ve sanatçı Aksamija, İslam kültürünü Avrupa peyzajı ile bütünleştirip; sekizgen yıldız, yapının konumlandığı "yer"de üretilen ve yerel malzeme olan meşeden yaparak sanat ve gün ışığının etkileşimini başarıyla uygulamışlardır. Gün ışığı yapı içerisinde tasarımı oluşturan önemli parametrelere biri olmuştur. Çünkü ışık (Ah-nur) Allah'ın 99 isminden biridir ve Allah ile iletişim kurmanın en iyi örneğidir. Yapı basit, minimalist ve şiirsel bir tarzda insanı ezmeyen ölçeği ile doğayla bütünleşebilmeyi başarmış ödüllü yapı örneklerinden biridir.

Issam Fares Enstitüsü'nün Yer'e Özgü Mimari Özellikleri

Issam Fares Enstitüsü Beyrut/Lübnan da bulunan 2014–2016 Ağa Han Mimarlık Ödülleri ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Zaha Hadid Architects tarafından Beyrut Amerikan Üniversitesi kullanımı amacıyla modern bir araştırma merkezi barındırma fikriyle açılan yarışma sonucu tasarlanmış olup 2014 yılında inşası tamamlanmıştır.

Issam Fares Enstitüsü tüm kampüs için birleştirici özellik taşımaktadır. Kampüs içerisindeki yol güzergahlarını birleştirerek bir diyalog merkezi olmuştur. Bu birleşimi Zaha Hadid "*Bina, kesişen rotaların geometrilerinden araştırma, katılım ve söylem için bir dizi birbirine geçen platform ve mekân olarak ortaya çıkıyor,*" söylemi ile özetlemiştir.

Yapı yeşilin ve doğanın hâkim olduğu yüzyıllık ficus ve servi ağaçları ile çevrili bir alanda doğal bir buluşma noktası oluşturmuştur.

Şekil 14a, b.

Müslüman Mezarlığı'nın Çevre Doku ile İlişkisi (Bereuter, 2021a).

Şekil 15a, b.

Müslüman Mezarlığı'nda Yerel Kültürün Yorumlanarak Kullanımı (Bader, 2021; Bereuter, 2021a).

Bağlamına saygılı olan binanın kütle ve hacim dağılımı, topoğrafyaya uyum sağlamaktadır (Şekil 17a, b).

Mimari yeşil dokuyu koruma ve bulunduğu doğayla bütünleştirmek amacıyla yapının oturumu, giriş avlusu üzerine uzanan bir konsol oluşturarak tasarlanmıştır. Konsola mekânsal işlev kazandırılarak, içerisinde atölyeler, okuma odası ve araştırma alanları konumlandırılmıştır. Odalar arası şeffaf geçiş, mürekkep pigmentli cam bölmeler ile sağlanmaktadır. Bu sayede kullanıcılar ve mekanlar arası iletişim güçlü tutulmuştur. Konsollu tasarım mekanlara işlerlik katmasının yanı sıra doğayla bütünleşme imkânı da sağlamaktadır (Şekil 18a, b).

Yapı iki kat olarak tasarlanmış olup ilk katta bulunan seminer salonuna ve ofislerine doğrudan erişim sağlanırken, ikinci kattaki araştırma salonlarına erişim, doğrudan kampüse bağlanan peyzaj arasındaki bir rampa ile sağlanmaktadır. Oditoryum girişleri ana girişten ayrılarak en alt katta konumlanmış olup, bu sayede hiçbir rahatsızlık vermeden büyük organizasyonlara imkân vermektedir (Şekil 19a, b).

Binanın inşasında, 20. yüzyıl Lübnan inşaat kültüründe olduğu gibi beton kullanılmıştır. Binada beton malzeme kullanılarak genel kampüs dokusuna uyum sağlanmıştır. Her duvarda girinti çıkıntı oluşturularak birçok geniş açıklıklı pencere oluşturulmuştur.

Şekil 16a, b.

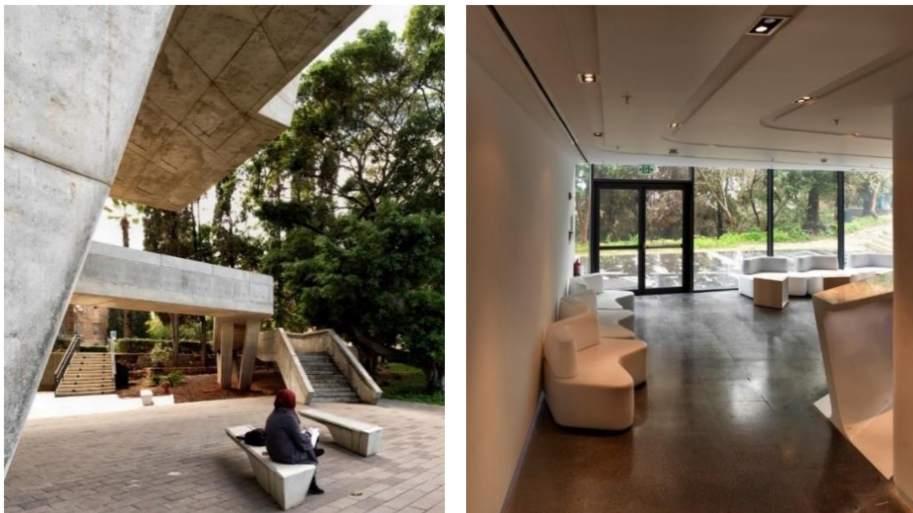
Müslüman Mezarlığı'nda Yerel Malzeme ve Doğal Işık Kullanımı (Lins, 2021; Bereuter, 2021b).

Şekil 17a, b.
e 33. Issam Fares Enstitüsü'nün Genel Görünümü (Emden, 2021c).

Şekil 18a, b.
Issam Fares Enstitüsü'nün Yeşil Dokuyla Uyumu (Emden, 2021c).

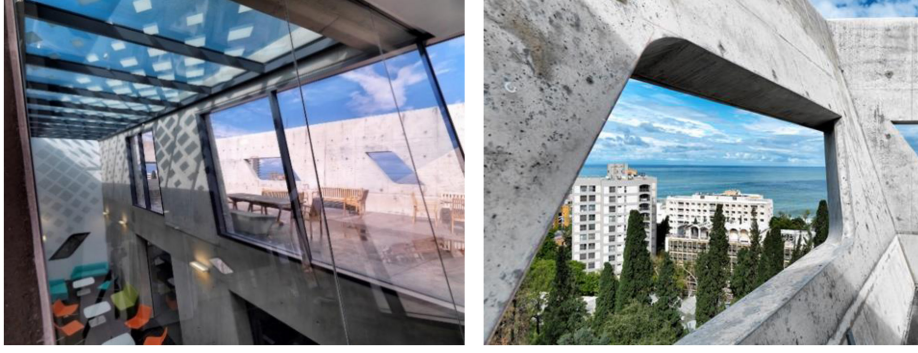

Şekil 19a, b.
Issam Fares Enstitüsü'nün Doğayla Bütünleşen Dolaşım ve Oturma Alanları (Emden, 2021c).

Büyük bir tavan penceresi ile doğal ışık içeri kontrollü bir şekilde alınmıştır. Yapıda çatı terasları ile manzara faktörü ön planda tutulmuştur (Özkan, 2022) (Şekil 20a, b).

Filistin Müzesi'nin yer'e özgü mimari özellikleri

Filistin Müzesi Birzeit, Filistin de bulunan 2020–2022 Ağa Han Mimarlık Ödülleri ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır.

Şekil 20a, b.
İssam Fares Enstitüsü'nde Manzara ve Doğal Işık Kullanımı (Emden, 2021c).

Heneghan Peng Architects tarafından Filistin tarihi mirası, kültürü ve toplum hoşgörüsü hakkında bilgileri sunmak amacıyla bir yarışma sonucu 40,000 m² alanda tasarlanmış olup 2016 yılında inşası tamamlanmıştır.

Filistin Müzesinin tasarımı şekillendirilirken arazi esas tasarım kriteri olarak baz alınmış olup, yapı eğime uyum sağlayarak kuzey güney yönlü uzanış göstermiştir. Araziye oturma kararlı ve güçlü şekilde yapılmıştır. Müzenin formu ve topoğrafyaya uygun yerleştirilen yamaç bahçeleri zikzaklı tarım teraslarından ilham alınarak oluşturulmuştur. Bu sayede çevre doku ile etkileşimi güçlü tutulmuştur (Şekil 21).

Müzeye ulaşım sağlayan yol boyunca ziyaretçiler Akdeniz peyzajı içeresinden geçerek bölge florasını deneyimle imkânı bulmaktadır. Yapıya giriş yapıldığında ana ziyaretçi mekanları -lobi, cam galeri, sergi alanları, kafeterya, dükkân ve vestiyer girişle aynı kotta bulunmaktadır. Kafeterya zemininde taş malzeme kullanılmış olup manzara faktöründen yararlanmak için açık teras tasarımı yapılmıştır. Topoğrafya gereği yapının çevresinde var olan oyuk'a mekânsal işlev kazandırılmış ve dükkanlar, eğitim/araştırma merkezi içeren programlar yerleştirilmiştir. Amfi tiyatro ile bu hacimler arası bağlantı kurulmuştur (Şekil 22a, b).

Bethlehem yakınlarından çıkarılan yerel malzeme olan Filistin kireçtaşı hem cephede hem dış döşemelerde kullanılarak yapıda dil bütünlüğü oluşturulmuştur. Yapıyı oluşturan duvarlar da bölgede yaşayan halk tarafından örülmüş olup yerel işçilik kullanılmıştır. Yapı; bölgenin asırlık mimari dilini benimseyerek yerel

malzemelerle, yenilikçi yaklaşımlarla geometrik bir dil kullanarak topografyaya entegre edilmiştir (Şekil 23a, b).

Yapının batı cephesinde bulunan kapalı iki yüzey yerden yukarıya doğru uzanarak, doğal ışığı kontrollü ve sağlıklı şekilde yapı içersine almaya olanak sağlamıştır. Metal bitirilmiş olan üçgen taşıyıcıları görünür hale getirilerek cephe hareketi sağlanmıştır. Ayrıca yapı çevre binalarla; ölçek, renk ve doku uyumu sağlayıp bulunduğu çevre ile bütünleşebilmiştir. Amfi tiyatrodan ve terastan toplanan yağmur suyu, sulamada ve rezervuarlarda; atık sular da tarımsal faaliyetler için yeniden kullanılarak ekolojik ve sürdürülebilir bir planlama yapılmıştır (Şekil 24).

Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Kriterlerinin Öncelik Sırasının Belirlenmesi

Önceki bölümde çalışma kapsamında Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların mimari özellikleri anlatılmış, yerle ilişkisi analiz edilmiş ve yere özgü mimari tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Bu bölümde ise kriterlerin genel olarak öncelik sıralamasını belirlemek amaçlı Ağa Han ödüllü yapıların her biri, çalışma kapsamında belirlenen kriterler tablosu ışığında değerlendirilmiştir. Buna göre, her bir ödüllü yapı tasarım yaklaşımının kriteri içerdiği durumda " $\sqrt{}$ "(var), çeşitli koşulları sağladığı ancak kriterlere yönelik doğrudan tanımlar içermediği durumda "kısmen," tasarım kriterine yönelik hiçbir karar içermiyorsa "-" (yok) işaretleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre genel olarak hangi kriterlerin Ağa Han ödüllü yapılarda daha sık rastlandığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada başlangıçta yerellik odaklı çıkan Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nde teknoloji ile mesafesi de merak edilmektedir. Çünkü genel

Şekil 21.
Filistin Müzesi'nin Genel Görünümü (Emden, 2021d).

Şekil 22a, b.
Filistin Müzesi Dış Mekan Yollarının Peyzajla Bütünleşmesi (Emden, 2021d).

Şekil 23a, b.
Filistin Müzesi'nin Yerel Malzeme ile Oluşturulan Cephe Karakteri (Emden, 2021d).

Şekil 24.
Filistin Müzesi'nin Çevre Dokuyula Uyumu (Emden, 2021d).

kanı yerellik odaklı çıkan Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin günümüze gelen süreçte teknoloji ile kurduğu bağın geliştiği yönündedir. Bu çalışmada bu genel kanıyı tespit amaçlı bu yapıların yer' le ilişkisine ek olarak teknoloji ile ilişki ve alt başlıkları da eklenerek analiz edilmiştir (Tablo 3).

Çalışma kapsamında belirlenen yer'e özgü kriterlerin Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapılarda ne kadar etkin olduğu ve bu yapıların teknoloji ile ilişkilerini belirlemek amaçlı, kriterler ve yapı teknoloji ilişkisi bağlamında alt başlıklar tablo haline getirilmiş ve yapılar analiz edilmiştir.

Tablo 3.
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer ve Teknoloji ile İlişkisinin Değerlendirilmesi

Bir yapıyı yer'e özgü olarak adlandırmanın tasarım ilkeleri		Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer ve Teknoloji ile İlişkisi					
		B2 Evi	Hollanda Büyükelçiliği	İprekyol Tekstil Fabrikası	Altach Müslüman Mezarlığı	Issam Farras Enstitüsü	Filistin Müzesi
Çevre Doğa İlişkisi	A.1. Arazinin topoğrafik yapısına uyum	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	A.2. Doğaya saygılı yaklaşım	✓	✓	Kısmen	✓	✓	✓
	A.3. Doğal aydınlatma/gün ışığının dikkate alınması	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	A.4. İklim verilerinin dikkate alınması	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	A.5. Yapının rengi ve dokusuyla birlikte çevre dokuyla uyumlu olması	Kısmen	✓	Kısmen	✓	Kısmen	✓
Biçim	B.1. Yerel mimari elemanlarının kullanımı	✓	✓	x	✓	x	✓
	B.2. Yerel yapıım tekniklerinin kullanımı	✓	Kısmen	x	✓	x	✓
	B.3. Yerel işçiliğin kullanımı	✓	Kısmen	x	✓	x	✓
	B.4. Yerel kültürün kullanımı	✓	✓	x	✓	x	✓
Malzeme	C.1. Yerel malzemenin kullanımı	✓	✓	✓	✓	Kısmen	✓
	C.2. Dokunsal olma	✓	✓	x	✓	x	✓
Ölçek	D.1. Yapının insan ölçeğine yakınlığı	✓	✓	✓	✓	Kısmen	✓
	D.2. Yapının çevredeki yapıların ölçeğine uyumu	Kısmen	✓	Kısmen	✓	Kısmen	✓
Teknoloji	E.1. Yenilikçi malzeme kullanımı	x	x	✓	x	✓	✓
	E.2. Yenilikçi strüktür	x	x	✓	x	✓	✓
	E.3. Akılla bina sistemleri (iklim, enerji verimliliği, ısıtma, havalandırma, ışık, akustik)	x	x	✓	x	✓	✓
	E.4. Bilgisayar teknolojilerinin kullanımı	x	x	✓	x	✓	✓

Yapılan değerlendirme neticesinde çalışma kapsamında belirlenen tüm kriterlerin, birçok yapıda kısmen veya tamamen yer aldığı ve her yapıda farklı şekillerde yorumlandığı görülmüştür. Genel bir değerlendirme yapıldığında ise yapıları rejyonel olarak adlandırmada en sık rastlanan ve etkili olan kriter grubunu çevre-doğa ilişkisi kriter grubu ve yerel malzeme kullanımı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öncelikli rastlanan kriterler: “arazinin topoğrafik yapısına uyum,” “doğaya saygılı yaklaşım,” “doğal aydınlatmanın dikkate alınması,” “iklim verilerinin dikkate alınması,” “yapının rengi ve dokusuyla birlikte çevre dokuyla uyumlu olması” ve “yerel malzemenin kullanımı” olarak belirlenmiştir.

Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların teknoloji ilişkisi değerlendirildiğinde son dönem Ağa Han Mimarlık ödüllü İprekyol Tekstil Fabrikası, Issam Farras Enstitüsü, Filistin Müzesi'nde akıllı bina sistemlerinden (iklim, enerji verimliliği, ısıtma, havalandırma, ışık, akustik kullanımı) yararlandığı, yenilikçi malzeme ve strüktür kullanıldığı görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Modernizmin sonucunda insan-çevre arasındaki etkileşim kapitalist mekanlarla sınırlı kalmış ve mimari yapıların “yer” ile olan ilişkisi kopmuştur. Yerel veriler saf dışı bırakılmış, kenti biçimlendiren tarihi ve kültürel dokulara saygı duyulmamış “yerellik,” “gelenekselcilik” ve “korumacılık” kavramları önemini yitirmeye başlamıştır. Yer'in kendine has kimliği yok edilmeye çalışılmış, “yer”i düzleştiren basite indirgeyen mimari tasarımlar hızla yayılım göstermiştir. Bu sürece tepki olarak Ağa Han Vakfı, modernizmin etkisiyle yer ve yerelden kopuk kendi kültür birikimini ve tarihini yansıtamayan yoğun yapılaşma akışına karşı 1977'de Ağa Han Mimarlık Ödülleri

sürecini başlatmıştır. Ağa Han Mimarlık Ödülleri kısıtlı ekonomiyle yerel malzeme ve yerel işçilik kullanılarak yapıların oluşturulmasına teşvik amaçlı önemini korumaktadır. Ödül yapıların olduğu bölgenin yerel mimari özelliklerini yer'in sunduğu doğal verilerle birlikte kullanarak yapılar üzerinde etkin kılınma amacını gerçekleştirmektedir. Yerel verilerin tasarımda kullanımı o yörede yaşayan insanların fiziksel, sosyal, kültürel beklentilerini karşılayan kullanıcı sorunlarına yanıt veren mimariyi ortaya çıkarmaktadır. Ağa Han Vakfı kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tasarımları desteklemektedir.

Ağa Han Mimarlık Ödülleri batı dünyasının ak-kara olarak tanımladığı mimarlık anlayışının dışında İslam mimarlığında çoğunlukla “bölgeye” ve “kimlik” kavramlarına odaklanılan bir yaklaşım sunmaktadır. Ödül ayrıca Batı tarafından dışlanan İslam Mimarlığı için otonom söylemlerinden sıyrılma amacını dile getirmiştir (Erdoğan Erkaslan, 1999). 1977 yılından bu yana üç yılda bir verilen ödüller, İslam topluluklarının ihtiyaçlarını belirleme, seçim sürecinde insanların sadece fiziksel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına değil aynı zamanda kültürel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir mimarlık misyonuna sahiptir. Teknoloji kavramı, yerel kaynaklarla birlikte ve uygun teknoloji yorumuyla sınırlandırılarak ödülün kriterlerinde yer bulmaktadır.

Çalışma kapsamında Ağa Han Ödüllü yapıların yer'e özgü tasarım kriterlerinden öncelikli kriterlere bakıldığında yapıların yer'e özgü olarak adlandırılmalarındaki ve ödül almalarındaki en önemli etmenlerin doğa ve çevreyle ilişki kurmaları ve yerel malzemeyi tasarımlarında kullanmaları olduğu görülmüştür. O bölgeye ve kültüre ait olan yerin verilerini başarılı bir şekilde yorumlayıp tasarıma aktaran projeler jüri tarafından başarılı bulunmuştur. Ayrıca

bu projelerin ödül almasındaki etken sadece yerellik olmayıp, o bölgenin sosyo-kültürel ve fiziksel değerlerini ekonomik ve sürdürülebilir bir şekilde yorumlamak, jüri açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda proje tasarımında “iklimsel verilerin kullanımı” ve “doğal ışığın kullanımı” gibi ölçütlerin ön plana çıkması jürilerin projeye olumlu bakmasını sağlamaktadır.

Ayrıca bu çalışmada, literatür taraması, yapı dokümantasyonu, söylem analizi ve mimarlara ait görüşlerden oluşan bir yöntemle Ağa Han Mimarlık ödülünde 2000 yılı sonrasında ödül alan tek yapı ölçeğindeki projelerde teknolojiye ait niteliksel bir araştırma yapıldığında son dönem Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapılarda; İpekyol Tekstil Fabrikası, Issam Farras Enstitüsü, Filistin Müzesi'nde Teknolojinin imkanlarından yararlandığı, yenilikçi, malzeme, strüktür ve akıllı bina sistemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ağa Han Ödülleri ilk verildiği dönemlerde teknoloji kavramı, yerel kaynaklarla birlikte ve uygun teknoloji yorumuyla sınırlandırılarak ödülün kriterlerinde yer bulurken günümüzde Ağa Han Mimarlık Ödülleri verilirken ödülün verileceği coğrafya ve çağın getirdiği imkanlar dahilinde teknoloji kullanım alanının bu yapılarda genişlediğini görmekteyiz.

Sonuç olarak Ağa Han Mimarlık Ödülleri küçük bambu yapılardan büyük kompleks yapılara her türlü yapı grubunu içine almaktadır. Tasarımcılara yerleşme ve özgünleşme kavramlarını entegre etme hedefinde olan vakıf, mimarları tasarımda yerel malzeme ve yerel işçilik kullanımına, çevre dokuya uyuma, iklimsel verileri tasarımda etkin şekilde kullanıma teşvik etmektedir. Ağa Han Mimarlık Ödülleri, yenilikçi çözümlerle müslüman toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilen, geleneksel-modern sentezi yaparak güncel mimarlık ortamından kopmayan projeleri ödüllendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda günümüz mimarlık dünyasına öncülük eden Ağa Han Mimarlık Ödülleri, çağın koşullara uyum sağlayan aynı zamanda yerelliğe ait izler barındıran teknolojik, ekonomik, sürdürülebilir tasarımları desteklemeye devam etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – E.Y.K., H.Ö.; Tasarım – E.Y.K., H.Ö.; Denetim – E.Y.K.; Kaynaklar – E.Y.K., H.Ö.; Malzemeler – E.Y.K., H.Ö.; Veri Toplama ve/veya İşleme – H.Ö.; Analiz ve/veya Yorum – E.Y.K.; Literatür Taraması – E.Y.K., H.Ö.; Yazıyı Yazan – H.Ö.; Eleştirel İnceleme – E.Y.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – E.Y.K., H.Ö.; Design – E.Y.K., H.Ö.; Supervision – E.Y.K.; Resources – E.Y.K., H.Ö.; Materials – E.Y.K., H.Ö.; Data Collection and/or Processing – H.Ö.; Analysis and/or Interpretation – E.Y.K.; Literature Search – E.Y.K., H.Ö.; Writing Manuscript – H.Ö.; Critical Review – E.Y.K.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Bader, B. (2021). *Islamic cemetery*. The Aga Khan Award for Architecture. Erişim adresi <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/islamic-cemetery>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.

- Bereuter, A. (2021a). *Islamic cemetery*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/islamic-cemetery>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Bereuter, A. (2021b). *Islamic cemetery in Altach/Bernardo Bader Architetten*. ArchDaily. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/islamic-cemetery>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Canizaro, V. B. (2007). Introduction. In V. B. Canizaro (ed.). *Architectural regionalism: Collected writings on place, identity, modernity, and tradition* (pp. 17–33). Princeton Architectural Press.
- Emden, C. (2021a). *B2 house*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/b2-house>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Emden, C. (2021b). *Ipekyol textile factory*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/ipekyol-textile-factor>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Emden, C. (2021c). *Issam Fares Institute for public policy and international affairs*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/issam-fares-institute-public-policy-and-international-affairs>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Emden, C. (2021d). *Palestinian museum*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/palestinian-museum>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Erdoğdu Erkaslan, Ö. (1999). *The Aga Khan awards for architecture and the issue of cultural identity in the Islamic intelligentsia* [Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.
- Frampton, K. (1983). Towards a critical regionalism: Six points for an architecture of resistance. In H. Foster (Ed.). *The anti-aesthetic: Essays on postmodern culture* (pp. 16–30). Bay Press.
- Frampton, K. (1987). Ten points on an architecture of regionalism: A provisional polemic. In V. B. Canizaro (Ed.). *Architectural regionalism: Collected writings on place, identity, modernity and tradition* (pp. 374–385). Princeton Architectural Press.
- Frampton, K. (1992). Critical regionalism: Modern architecture and cultural identity. In K. Frampton (ed.). *Modern architecture: A critical history* (pp. 314–327). Thames & Hudson.
- Frampton, K. (1996). Prospects for a critical regionalism. In K. Nesbitt (Ed.). *Theorizing a new agenda for architecture: An anthology of architectural theory 1965–1995* (pp. 468–481). Princeton Architectural Press.
- Hasol, D. (2002). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. YEM yayıncılık.
- Lins, M. (2021). *Islamic cemetery*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/islamic-cemetery>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Özkan, H. (2022). *Ağa Han mimarlık ödüllü yapıların yer'le ilişkisinin okunması* (Tez No: 745335) [Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.
- Özkan, S. (1985). Introduction-regionalism within modernism: Regionalism in architecture. Proceedings of 1985 of the Aga Khan Award for Architecture.
- Richters, C. (2021). *Royal embassy of the Netherlands*. The Aga Khan Award for Architecture. <https://the.akdn/en/how-we-work/our-agencies/aga-khan-trust-culture/akaa/royal-embassy-netherlands>. Erişim Tarihi: 26.05.2021.
- Tzonis, A. (2003). Introducing an architecture of the present: Critical regionalism and the design of identity. *Critical regionalism: Architecture and identity in a changing world* (pp. 10–21).
- Tzonis, A., & Lefavre, L. (1985). The grid and the pathway: An introduction to the work of Dimitris and S. Antonakakis in the context of Greek architectural culture. In K. Frampton (Ed.). *Atelier 66: The architecture of Dimitris and S. Antonakakis*. Rizzoli.
- Yıldız Kuyrukçu, E. (2018). *Mimari tasarımda eleştirel bölgeselci yaklaşımın gelişim süreci: Kenneth Frampton ilkeleri bağlamında bir değerlendirme* (Tez No: 489310) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.